

EFEKTIVNOST PRÁVNÍ ÚPRAVY OCHRANY VĚŘITELE PŘI PŘEVODECH OBCHODNÍHO PODÍLU VE SPOLEČNOSTI S RUČENÍM OMEZENÝM

LEGAL SETTLEMENT EFFICIENCY OF THE CREDITOR 'S PROTECTION DURING THE COMMERCIAL SHARE TRANSFER IN THE LIMITED LIABILITY COMPANY

Bohumila Salachová

Anotace:

Novela obchodního zákoníku (dále jen OBZ) přijatá s účinností od 1.1. 2001, zavedla pro ochranu věřitelů při převodech obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným nový institut, podle něhož za dluhy které souvisí s převodem obchodního podílu ručí převodce. Od této nové právní úpravy si legislativci slibují zamezení účelovým převodům zadlužených společností na další osoby. Příspěvek si klade za cíl posoudit efektivnost právní úpravy a možnosti ochrany třetích osob proti účelovým převodům.

Klíčová slova:

Společnost s ručením omezeným, převod obchodního podílu, ochrana třetích osob.

Abstract:

The civil code Amendment adopted and coming into force the 1st January 2001 has introduced a new juridical institute for the creditor 's protection during the commercial share transfer in the limited liability companies according to which debts passed in connection with the share transfer are guaranteed by the transferrer. Our legislative bodies expect this new legal modification to prevent intentional transfers of insolvent companies to other parties. The contribution aims to pass judgment on the efficiency of this legal modification and possibilities of the third parties protection against intentional transfers.

Keywords:

Limited liability company, transfer of the commercial share protection of third party.

ÚVOD

Novela OBZ, účinná od 1.1.2001, zavedla ve vztahu k převodům obchodních podílů ve společnosti s ručením omezeným nový institut, podle něhož za dluhy, které převodem obchodního podílu přešly, ručí převodce. Novelizovaná právní úprava má chránit věřitele společností před nedobytností svých pohledávek, k níž takto často docházelo. Nový společník – často i současně nový jednatel – své závazky neplnil, s odkazem, že tyto měly být hrazeny předchozími osobami, pokud vůbec bylo možné nového společníka a jednatele kontaktovat. Původní společník a jednatel obvykle uvádí, že již se společností nemají co do činění, a ani je nezajímá, proč své závazky nehradí. Za této situace se věřitel ocitne ve známých problémech, kdy mu není pohledávka hrazena nikým. Příspěvek si klade za cíl naznačit přístupy, jimiž se může věřitel chránit a jejich efektivnost v jeho ochraně.

MATERIÁL A METODY

Ochrana věřitelů obchodních společností a třetích osob ve vztazích ke společností vůbec, je dána jak obchodním zákoníkem, tak dalšími právními předpisy. V námi uvažovaném případě připadá v úvahu ochrana poskytovaná trestním, obchodním a občanským zákoníkem, především však v prevenci takových negativních dopadů. Srovnáním jednotlivých prostředků ochrany z pohledu věřitelů a třetích osob je možno odvodit efektivnost dané právní úpravy v ochraně jejich oprávněných zájmů. Společníci (a často i jednatelé obchodních společností v jedné osobě) mnohdy ztotožňují své vlastní finanční zájmy s možnostmi obchodní společnosti, když poté, co jich využijí, jim však nevyhovují povinnosti a odpovědnost, která s takovým počinem souvisí. Právní subjektivita společnosti není však táž, jako právní subjektivita jejích společníků a statutárních orgánů, všechny subjekty je třeba od sebe výrazně odlišovat. Tak je však nutno odlišovat i práva a povinnosti všech osob. Zároveň však práva a povinnosti, přesněji právní postavení všech subjektů, musí odlišovat a odlišuje i zákon. Mnohdy to však není možné úplně zcela, protože společník může být současně i jednatel a obě role zastává jedna táž fyzická osoba, přičemž postavení těchto podle právních předpisů je odlišné. Jednatel odpovídá plně za škodu, kterou způsobí plněním protiprávního pokynu i jakýmkoliv protiprávním jednáním. Protiprávnost však není snadné dokázat. Jednatel často argumentuje uzavřením běžné obchodní smlouvy, ve které žádnou protiprávnost nespátřuje. Podstatou takových postupů je uzavřenou obchodní smlouvu nezaplatit a do doby splatnosti smlouvy ze společnosti vystoupit – obvykle v jedné době odstoupí jednatel i společník, případně jednatelé i společníci, často je jednatel i společník v jedné osobě. Řádně uzavřenou smlouvu nemají v úmyslu zaplatit již od samého začátku, tedy s úmyslem neuzavřít obchodní smlouvu ale jen získat plnění od obchodního partnera již k závazku přikračují.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Ochranu věřitele lze spatřovat jednak v rovině preventivní, jednak v rovině následné. Preventivně se lze takovým problémům vyhýbat alespoň z části, kdy do jisté míry může být riziko z obchodů odhadnutelné. Zvláštní opatrnosti bude zpravidla třeba, jsme-li v kontaktu s úplně novou obchodní společností, zejména ve formě společnosti s ručením omezeným pro niž byla tato protiprávní činnost typická, a jsme-li jejím prvním obchodním partnerem, nebo jedním z prvních. Znamená to, že s obchodováním s touto společností není příliš zkušeností. Dále si všímáme „života“ společnosti v jeho chronologickém sledu, tedy jak často se mění orgány, společníci, sídlo a další údaje, jejichž vývoj nám nastíní např. úplný internetový výpis subjektu, případně úplný výpis pořízený z obchodního rejstříku. Na stejném výpise si lze všimnout, jaký má společnost předmět podnikání. Je-li předmět podnikání tvořen mnoha nesourodými činnostmi, znamená to často (ale není samozřejmě bezvýjimečným pravidlem) že společnost se nevyprofilovala v žádném z nich nějak zvlášť špičkově – lze říci že „dělají všechno a nic“, zejména, nemá-li žádné zaměstnance a ani je nikdy neměla. Nutno brát na zřetel i takové atributy jako je pevné a stabilní sídlo (jedná-li s námi jejich jednatel po restauracích, může a nemusí to samo o sobě nic znamenat, v kontextu ostatních skutečností však jde o informace, z nichž se skládá mozaika určité představy o obchodním partnerovi). Opatrnost je na místě když je nám vnucován „mimořádně výhodný obchod“. Se seriózním podnikatelem lze jen těžko udělat jednostranně mimořádně výhodný obchod – vydělat musí oba¹. Podezřelý je i tzv.: „vnější lesk“ a suverenita, se kterou jednatel vystupuje, což má jen vyvolat psychologický efekt a otupit ostražitost obchodního partnera.

Ochrana podle občanského zákoníku, který je obecným právním předpisem i pro podnikatelské vztahy, zde může být spatřována především v požadavcích na kvalifikaci právního úkonu. Právní úkon, aby byl perfektní, vyžaduje naplnění zákonných požadavků, bez nichž může být stíhán sankcí relativní nebo absolutní neplatnosti. Právní úkon, provedený

¹ Hajn, P.: Jak uzavírat obchodní smlouvy, MU PF Brno, 1993

v obchodněprávních vztazích, musí tyto požadavky bez dalšího také splňovat, navíc se právní úkon v obchodním právu ještě poměřuje parametry podle § 266 an. obchodního zákoníku, týkajícími se posuzování a výkladu projevů vůle. Právý úmysl jednající osoby v těchto případech (předstírání uzavření obchodní smlouvy a její dodržení, přičemž jednající již ví, že nebude zaplacen a před dobou splatnosti ze společnosti vystoupí a jen se snaží vylákat plnění) osobě, které je určen, obvykle znám není, avšak tato žije v přesvědčení, že se o řádnou smlouvu jedná. Z toho vyplývá, že jedná v omylu. Omyl byl záměrně vyvolán, je omylem podstatným a pro uskutečnění smlouvy rozhodujícím. Kdyby nebylo tohoto omylu, nedošlo by k uzavření smlouvy. Jelikož jde o relativní neplatnost- §§ 40a občanského zákoníku- je nutno se neplatnosti dovolávat, není k ní přihlíženo ex offio. Na základě uvedeného je možno dovodit, že lze doporučit podání žaloby pro neplatnost uzavření obchodní smlouvy pro podstatný omyl, a na základě toho požadovat vzájemné vypořádání a vrácení plnění. Prokázat omyl však nemusí být jednoduché, pokud druhý účastník namítá řádné uzavření obchodní smlouvy za situace, kdy nabyvatel obchodního podílu není přítomen a není možno s ním navázat kontakt. Důkazní břemeno nese ten, kdo se neplatnosti dovolává, tedy poškozený věřitel. Pro nedostatek důkazů nemusí být pak v žalobě úspěšný. Důležitá zde bude přítomnost všech aktérů a jejich svědecké výpovědi, často ale i okolnosti související s převodem obchodního podílu, zjiitelné z dokladů vedených obchodním rejstříkem.

Další možností ochrany je nově upravený institut obchodního zákoníku podle něhož za dluhy, které převodem obchodního podílu přešly, ručí převodce. Autoři komentáře novely zákona, která tuto právní úpravu přinesla, však blíže nerozvádí tuto skutečnost, nepřibližují ji faktickému využívání a tak s její aplikací mohou být spojeny značné výkladové problémy. Převodce obchodního podílu je společník a společník ručí za závazky společnosti jen omezeně. Dluh – nezaplacená smlouva - je zpravidla závazkem společnosti, neboť v ní jedná společnost prostřednictvím jednatele, nikoliv společník. Pokud má společník splacený vklad a toto splacení je zapsáno do obchodního rejstříku u všech společníků, ručení společníka za závazky společnosti zaniká. Tato skutečnost zpravidla bývá naplněna, takže společník za závazky již zásadně neručí. Nová úprava stále ještě ani v tomto případě nijak nemění ručení společníka společnosti s ručením omezeným, který ručí jen do výše souhrnu nesplacených částek vkladů všech společníků. Lze vyvodit, že takový společník, který ručí i nadále jen do výše souhrnu nesplacených částek vkladů všech společníků, za situace, kdy mají všichni splaceno a splacení je zapsáno do obchodního rejstříku, tak či onak již neručí. Potom je nová právní úprava pro tyto případy naprosto neefektivní.

Opačně je možno přijmout výklad, podle něhož bude odcházející společník ručit za závazky společnosti specificky (bez ohledu na obecnou klauzuli o ručení viz výše) a to vždy pokud odchází a nějaké závazky v té době existují. Pak musíme řešit problém jak se bude posuzovat, zda s převodem obchodního podílu závazek souvisí, které závazky to jsou, když některé případy jsou jednoznačné, jiné tak jednoznačné býti nemusí. Takto by se odcházející společník dostal do pozice ručení za závazky společnosti a tato specifická situace mění obecné určení způsobu ručení společníků v této formě společnosti. Pak musí odcházející společník (převodce) znát závazky a nesplacené dluhy společnosti, proti čemuž lze namítat některé zásadní skutečnosti. Jednak fakt, dle kterého společník není vždy přesně informován o závazcích společnosti, neboť je osobně nesjednával (lze uzavřít, že v některých situacích informován je, např. je-li současně jediným jednatelem, v jiných případech, zejména, když jednatelem není, jeho vědomí o riziku takového převodu a ručení, do kterého se dostává, bude často nedostatečné). V tomto smyslu není současná právní úprava dostatečná.

Zákon o konkurzu a vyrovnaní ukládá statutárním orgánům obchodních společností, aby podali návrh na konkurz v případě, že zjistí že jsou dány podmínky úpadku. Tato povinnost platí beze zbytku i na nového jednatele, který předlužení či jiné okolnosti úpadku zjistí. Bylo by tedy možno uplatňovat odpovědnost po novém jednatelem, který do společnosti přistoupil, zejména tehdy, když je současně i nabyvatelem obchodního podílu jako nový společník. Problém však spočívá často v tom, že nový společník a jednatel (je-li to jedna a táž osoba)

nebývá k dispozici. Každopádně jednatel či nový jednatel má povinnost podat návrh na konkurz. Je tedy možno aby věřitel využil i tuto cestu a uplatnil i možnost danou zákonem o konkurzu a vyrovnání. Jestliže je nový jednatel k dispozici, je možno po něm vyžadovat splnění této povinnosti, která je dána zákonem o konkurzu a vyrovnání, nikoliv již obchodním zákoníkem, jehož harmonizační novela (od 1.1.2001) tuto povinnost statutárních orgánů vypustila.

Nejúčinnější se zřejmě jeví ochrana trestním právem, ustanovení § 250 trestního zákoníku (dále jen TZ) o podvodu. Orgány činné v trestním řízení šetří tyto případy jako podezření z trestného činu podvodu, vzhledem k tomu, že mnohdy naplňují jeho skutkovou podstatu. Avšak i zde se často střetávají s problémem nedostatku důkazů, neboť nový majitel obchodního podílu bývá nepřítomen. Sídlo společnosti je často opuštěné, pokud zde vůbec někdy někdo byl k zastizení, v mnohých případech ani tomu tak nebývá. Řízení tak bývá zastaveno pro nedostatek důkazů.

Ve všech uvedených případech ochrany je problematické dokázat zavinění zúčastněným osobám. Ochrana trestním právem je možná i z hlediska jiného trestného činu, a to skutkové podstaty podle ust. § 125 o poškození či zasaňtročení účetních dokladů, účetních knih, případně jejich znehodnocení či jiné učinění neupotřebitelnými. To je využitelné za situace, kdy jednatel – původní nebo i ten nový – zničí či poškodí účetní doklady nebo tvrdí, že je ani nemá. Jednatel za vedení účetnictví odpovídá. Jednatelé se mnohdy uchylují k takovému konání, neboť nemají zájem, aby orgány činné v trestním řízení jejich doklady zkoumaly.

ZÁVĚR

Ze shora uvedeného vyplývá zatím nedostatečná právní ochrana věřitelů a třetích osob při převodu obchodního podílu. Lze se domnívat, že účinnějším právním nástrojem ochrany oprávněných osob při změnách „majitelů společností“ je např. právní možnost podání odporu proti prodeji podniku v případě smluvního typu prodej podniku. Věřitel se může do 6ti měsíců domáhat neplatnosti takové smlouvy, která by nepochybně zhoršila dobytost jeho pohledávek. Pokud by podobný institut byl zaveden u smluv při převodu obchodního podílu, převod by se v odůvodněných případech vůbec neuskutečnil a zůstala by odpovědnost na osobě která obchodní podíl neplatně nebo neúčinně převedla. Pro úmysly společníka (a často i jediného jednatele společnosti) by odpadl důvod účelových převodů.

Literatura:

Hajn, P.: Jak uzavírat obchodní smlouvy, MU PF Brno, 1993
Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník v platném znění

Adresa autora:

Salachová Bohumila, JUDr.
MZLU Brno, PEF, Zemědělská 1
salacho@mendelu.cz
tel: 545132066